

KONWENCJA STAMBULSKA

W 2014 roku Polska ratyfikowała Konwencję o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, znaną również jako Konwencję Stambulską.

Zgodnie z jej zapisami należy walczyć z kulturą gwałtu oraz przemocą strukturalną, a zawarta w niej kompleksowa definicja przemocy seksualnej obejmuje różnorodne przypadki. Dokument podkreśla także problem gwałtów i nadużyć w małżeństwach oraz związkach partnerskich.

Według Konwencji Stambulskiej do zgwałcenia* dochodzi, gdy nie została uzyskana zgoda na współżycie lub daną czynność seksualną. Zgoda musi być obopólna, świadoma, dobrowolna i entuzjastyczna.

Artykuł 36. Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Przemoc seksualna, w tym gwałt:

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za następujące umyślne czynności groziła odpowiedzialność karna:

- a. penetracja waginalna, analna lub oralna o charakterze seksualnym ciała innej osoby jakąkolwiek częścią ciała lub przedmiotem, bez jej zgody,*
- b. inne czynności o charakterze seksualnym wobec innej osoby, bez jej zgody,*
- c. doprowadzenie innej osoby, bez jej zgody, do podjęcia czynności o charakterze seksualnym z osobą trzecią.*

Zgoda musi być udzielona dobrowolnie jako wyraz wolnej woli, co należy oceniać w świetle danych okoliczności.

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by postanowienia ustępu 1 stosowały się również do czynów podejmowanych wobec byłych lub obecnych małżonków, lub partnerów, zgodnie z tym, jak to uznaje prawo wewnętrzne.⁵

*„Zgwałcenie” to termin stosowanym w języku prawniczym na gwałt w potocznym rozumieniu.

Poprzednia definicja

*Art. 197. [Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej]
§ 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15.*

Niestety jeszcze do 13 lutego 2025 polski Kodeks Karny definiował zgwałcenie tylko jako doprowadzenie do obcowania płciowego za pomocą przymusu, groźby lub podstępu. Stwarzało to luki prawne, według których teoretycznie można byłoby wnioskować, że jeśli osoba pokrzywdzona się nie sprzeciwiała, to nie doszło do gwałtu. Jest to nieprawda, ponieważ brak sprzeciwu nie jest równoznaczny z wyrażeniem zgody.

Ponadto częstą reakcją organizmu na gwałt jest paraliż jako najbezpieczniejsza metoda przetrwania. Dzięki tej zmianie prawnej, obecnie osoby pokrzywdzone, które nie wyraziły sprzeciwu, będą mogły dochodzić sprawiedliwości w sądzie.

Nowa definicja⁸

*Art. 197. [Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej]
§ 1. Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub w inny sposób mimo braku jej zgody, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15.*

Jednak nowa definicja zgwałcenia nie odpowiada dokładnie tej z Konwencji Stambulskiej. Gwałt definiuje brak wyrażonej zgody - przemoc, groźba i podstęp to dodatkowe okoliczności, które są już osobnymi naruszeniami. Takie pośrednie rozwiązanie pokazuje, jak bardzo nadal są potrzebne zmiany w postrzeganiu przemocy seksualnej oraz w traktowaniu jej ofiar.

Za nowelizacją przepisów powinny iść także odpowiednie szkolenia dla pracowników, którzy mają kontakt z osobą pokrzywdzoną. Wcześniej w sprawie o zgwałcenie rozliczano *survivor* z obrony, a nie gwałciela z przestępstwa. Organy ścigania nie mogą skupiać się na ubiorze ofiary czy stanie trzeźwości - te czynniki nie powinny mieć znaczenia, ponieważ winny gwałtu jest zawsze tylko gwałciel.

W przypadku kradzieży nikt nie wypytuje osoby poszkodowanej, czy próbowała ścigać złodzieja i wyraźnie "sprzeciwiała się" rabunkowi, jak była ubrana, czy spożywała alkohol. Dlaczego inaczej traktuje się osobę, która została zgwałcona?

Proces o zgwałcenie jest kolejnym, ogromnie trudnym przeżyciem, dlatego więcej o kwestiach prawnych, zwłaszcza w praktycznych aspektach, można przeczytać w 4. rozdziale „Przewodnik po procesie karnym”.

PRZYKŁADY PRZEMOCY SEKSUALNEJ

Przemoc seksualna to m.in:

- gwałt - w tym małżeński (ogólnie bez względu na relację między sprawcą a *survivor*), także w niechciany sposób;
- zmuszanie do aborcji;
- zmuszanie do ciąży;
- kłamstwo dotyczące:
 - stosowania środków antykoncepcyjnych;
 - ochrony przed chorobami przenoszonymi drogą płciową;
- niezgodnione zdjęcie prezerwatywy w trakcie współżycia;
- małżeństwo z osobą małoletnią;
- stręczycielstwo;
- przymusowa kontrola dziewictwa;⁹

- molestowanie seksualne:
 - niechciane komentarze dotyczące płci lub seksualności;
 - niestosowne żarty, aluzje czy gesty;
 - nachalne spojrzenia;
 - zaczepianie - gwizdnięcia, sugestywne odgłosy;
 - naruszenie nietykalności osobistej - klepięcie w pośladki, łapanie za biust, ocieranie się itp.;
 - nagabywanie na spotkania, nachodzenie;
 - wysyłanie niechcianych wiadomości o treści seksualnej
 - niepożądane filtrowanie;
 - niechciane propozycje o charakterze seksualnym;
 - podciąganie części ubrań;¹⁰
 - rozpowszechnianie poniżających informacji dotyczących czyjegoś życia osobistego lub seksualnego;
 - *sexortion* - groźenie udostępnieniem intymnych filmów czy zdjęć ofiary, jeśli nie podejmie ona określonych działań;
 - opublikowanie w internecie intymnych nagrań lub zdjęć bez zgody lub wiedzy osoby na nich występującej;
 - obserwowanie, nagrywanie czynności seksualnych bez zgody współżyjących osób;
 - niepożądane obnażanie się przed innymi;
 - przymuszanie do kontaktu z treściami o charakterze seksualnym lub pornograficznym;
 - tworzenie treści pornograficznych z użyciem sztucznej inteligencji bez zgody osoby, której wizerunek został wykorzystany.

11

KONSEKWENCJE PSYCHICZNE PONOSZONE PRZEZ OFIARY PRZEMOCY SEKSUALNEJ

Przez kulturę gwałtu oraz wynikające z niej obwinianie ofiar, osoby pokrzywdzone przemocą seksualną często odczuwają wstyd, co zniechęca do mówienia o swoich problemach, a doświadczenie gwałtu najczęściej wywołuje stres pourazowy.

Wiele *survivors* pozostaje w stanie ciągłego napięcia i nadmiernej czujności do końca życia.

Towarzyszący ofiarom lęk i powracające obrazy (ang. *flashbacki*) uniemożliwiają normalne funkcjonowanie, w tym wykonywanie podstawowych czynności.

Survivors muszą zmagać się z koszmarami, natarczywymi myślami i wspomnieniami, nadmierną reakcją na bodźce czy uczuciem obojętności. Ponadto unikają sytuacji przypominających o traumie - również przez popadanie w nałogi. Mogą utracić zainteresowanie pasjami, pracą lub nauką.

Poradzenie sobie z takim doświadczeniem jest ogromnie trudne. Wymaga ono wieloletniej terapii, a także wsparcia i zrozumienia ze strony bliskich osób - więcej o psychologicznych aspektach w 5. rozdziale „Zrozumieć traumę”.

STATYSTYKI

Przemoc seksualna, zwłaszcza gwałt, to jedno z najbardziej niedoszacowanych przestępstw. Zgromadzone liczby są zaniżone, ponieważ większość zgwałceń nie jest nigdzie zgłaszana. Ofiary rezygnują z wnoszenia oskarżeń z powodu poczucia wstydu lub obawy przed niesłusznym przenoszeniem na nie odpowiedzialności za doświadczoną przemoc.

BADANIE NA POZIOMIE UNII EUROPEJSKIEJ - RAPORT FRA:

„Poniższe dane dotyczą wyników na temat doświadczeń kobiet od ukończenia 15. roku życia:

- 5% kobiet zostało zmuszonych do odbycia stosunku seksualnego,
- 6% kobiet wskazało, że próbowano je zmusić do odbycia stosunku seksualnego,
- 6% kobiet podało, że zmuszono je do podjęcia czynności seksualnych wtedy, gdy tego nie chciały lub gdy nie mogły odmówić,
- 6% kobiet zgodziło się na podjęcie czynności seksualnych, ponieważ bały się, co może się zdarzyć w razie odmowy.”¹²

Oczywiście ostatni punkt również dotyczy ofiar gwałtów, ponieważ nie wyraziły lub nie mogły wyrazić zgody na stosunek. Ponadto aż:

- „31% zgwałconych przez swoich partnerów badanych, musiały doświadczyć tego przestępstwa co najmniej 6 razy.”¹³

Według odpowiedzi zależnych od panujących w danym państwie stereotypów oraz norm kulturowych, molestowania seksualnego doświadczyło od ukończenia 15 roku życia:

- 45–55% kobiet,
 - w tym 13–21% w ciągu roku przed badaniem,
 - a 32% wskazywało jako sprawcę osobę z miejsca pracy.¹⁴